

УДК 343.13:[343.35:328.185]:341.348]:340.5
DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.5.28>

МІЖНАРОДНІ ПРАКТИКИ ТА ПРАВОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ, А ТАКОЖ ПОВ'ЯЗАНИМ ІЗ КОРУПЦІЄЮ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Устич А.В.,
аспірант кафедри кримінального процесу
НЮУ імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0009-0007-8946-5558

*Scire leges non hoc est verba eam tenere, sed vim ac potestatem
Знання законів полягає не в тому, щоб триматися за їх букву,
а в тому, щоб розуміти їх зміст і значення.
Publius Iuventius Celsus / Публій Ювенцій Цельс*

Устич А.В. Міжнародні практики та правові інструменти протидії корупційним, а також пов'язаним із корупцією кримінальним правопорушенням: порівняльно-правовий аналіз.

Стаття присвячена актуальному питанню сьогодення - впровадженню міжнародних антикорупційних практик та правових інструментів протидії корупційним кримінальним правопорушенням у кримінальному судочинстві. У статті обґрунтовано, що значний рівень корупції досі залишається одним із важливих завдань, яке потребує вирішення, для забезпечення верховенства права, економічної стабільності, національної безпеки та довіри громадян до держави, оскільки Україна перебуває у воєнному стані та в умовах євроінтеграційних процесів. Приділено значну увагу формуванню поняття «корупція» завдяки використанню доктринального та офіційного підходів, а також аналізу міжнародно-правових документів ООН, Ради Європи та інших міжнародних організацій. Окремо ґрунтовно досліджено досвід міжнародних країн, що досягли успіху у протидії корупційним правопорушенням у кримінальному судочинстві. Здійснено напрацювання практичних рекомендацій щодо використання досвіду міжнародних країн, що досягли успіху у протидії корупційним правопорушенням у кримінальному судочинстві. Проаналізовано моделі функціонування спеціалізованих антикорупційних органів, особливості кримінального переслідування корупційних злочинів та забезпечення прозорості діяльності органів державної влади. Практичне значення статті полягає у напрацюванні практичних рекомендацій щодо можливості впровадження досвіду міжнародних країн у національне законодавство з урахуванням історичних та правових особливостей держави. У статті зроблено висновки, що ефективна протидія корупційним кримінальним правопорушенням можлива за умови використання комплексного підходу у поєднанні жорстких заходів із превентивними механізмами, а також наявності стійкої політичної волі та підтримки громадянського суспільства. Зауважено, що особливого значення набуває інституційна незалежність антикорупційних органів, ефективність судового контролю та невідворотність кримінальної відповідальності як ключових передумов позитивного результату антикорупційної політики. Важливо вибудовувати системну правову культуру та правосвідомість в країні.

Ключові слова: антикорупційні практики, антикорупційні правові механізми, корупція, корупційне кримінальне правопорушення, кримінальне судочинство, міжнародна протидія корупційним правопорушенням, антикорупційне законодавство.

Ustych A.V. International practices and legal instruments for counteracting corruption and corruption-related criminal offenses: a comparative legal analysis.

The article is devoted to a topical issue of today – the implementation of international anti-corruption practices and legal instruments for counteracting corruption-related criminal offenses in criminal justice.

The article substantiates that a significant level of corruption still remains one of the important challenges that requires resolution in order to ensure the rule of law, economic stability, national security, and public trust in the state, given that Ukraine is under martial law and in the context of European integration processes. Considerable attention is paid to the formation of the concept of «corruption» through the use of doctrinal and official approaches, as well as the analysis of international legal documents of the United Nations, the Council of Europe, and other international organizations. Separately, the experience of foreign countries that have achieved success in counteracting corruption-related offenses in criminal justice is thoroughly examined. Practical recommendations are developed regarding the use of the experience of international countries that have achieved success in counteracting corruption-related offenses in criminal justice. The article analyzes models of functioning of specialized anti-corruption bodies, the specifics of criminal prosecution of corruption crimes, and ensuring transparency in the activities of public authorities. The practical significance of the article lies in the development of practical recommendations on the possibility of implementing the experience of international countries into national legislation, taking into account the historical and legal features of the state. The article concludes that effective counteraction to corruption-related criminal offences is possible provided that a comprehensive approach is applied, combining strict measures with preventive mechanisms, as well as the presence of strong political will and support from civil society. It is noted that institutional independence of anti-corruption bodies, effectiveness of judicial control, and inevitability of criminal liability are key prerequisites for achieving positive results of anti-corruption policy. It is important to build a systematic legal culture and legal awareness in the country.

Key words: anti-corruption practices, anti-corruption legal mechanisms, corruption, corruption-related criminal offense, criminal justice, international counteraction to corruption-related offenses, anti-corruption legislation.

Постановка проблеми. Корупція, як соціально-правове явище, притаманна будь-якому суспільству та/або державі. Наразі жодна країна у світі не може чесно проголосити себе вільною від корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень. Протидія корупції є одним із ключових детермінантів для забезпечення стабільної та сталої економіки, а також формування довіри населення до державної влади.

Ефективність кримінального судочинства в антикорупційному механізмі держави набуває важливого значення в умовах сьогодення. Вона залежить як від належного нормативного унормування, так і від застосування відповідних стандартів. Втім, здійснення кримінального судочинства щодо корупційних та пов'язаних із корупцією кримінальних правопорушень означає, що попередні превентивні практики не спрацювали та/або виявилися неефективними. Так, відповідно до ст. 5 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції (далі – Конвенція проти корупції), кожна держава-учасниця прагне встановлювати й заохочувати ефективні види практики, спрямовані на запобігання корупції, а також періодично проводити оцінку відповідних правових інструментів і адміністративних заходів з метою визначення їхньої адекватності з точки зору запобігання корупції та боротьби з нею [13].

Окреслені положення Конвенції проти корупції актуальні з огляду на розробку Антикорупційної стратегії на 2026-2030 роки, що підтверджується проектом Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2026-2030 роки» від 07.01.2026 року.

Озираючись на попередній антикорупційний стратегічний період, з одного боку, можемо вказати на позитивні зміни у боротьбі з корупцією (відкрите декларування майнового стану публічних службовців, перевірка доброчесності на етапі призначення на посаду, захист викривачів, впровадження інституту лобювання), а з іншого – на кричущі випадки як розміру грошових коштів корупційної діяльності, так і високого рівня посадовців законодавчого, виконавчого та судового секторів.

Отже, враховуючи значний рівень корупції в Україні, його зменшення можливе завдяки виченню та впровадженню ефективних антикорупційних стандартів провідних міжнародних країн, що мають високі показники у сфері запобігання та протидії корупційним кримінальним правопорушенням. Ефективні результати мають ті країни, що обрали комплексний та категоричний підхід до осіб, що вчинили вказані правопорушення, незалежно від того, які посади вони займають в органах судової влади. Україна має самостійно вибудувувати свій шлях протидії корупції в судовій системі на основі національного законодавства з урахуванням історичних традицій, менталітету країни та міжнародного досвіду.

Мета дослідження полягає у вивченні досвіду держав, що досягли успіху у протидії корупційним правопорушенням у кримінальному судочинстві. Необхідно здійснити напрацювання практичних рекомендацій щодо використання досвіду міжнародних країн, що досягли успіху у протидії корупційним правопорушенням у кримінальному судочинстві. З даною метою слід вивчити досвід таких країн: Федеративна Республіка Німеччина, Французька Республіка, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Королівство Іспанія, Італійська Республіка, Румунія, Сполучені Штати Америки, Китайська Народна Республіка, Республіка Корея, Японська Держава.

Стан опрацювання проблематики. Вагомий внесок у наукову розробку різноманітних аспектів досвіду протидії корупційним кримінальним правопорушенням відповідно до законодавства іноземних держав зробили провідні вітчизняні вчені. Науковою основою даної статті стали праці таких вчених: Акімов О.О., Ахтирська Н.М., Бондаренко О.С., Гладких В.В., Довгошя Д.Г., Камлик М.І., Невмержицький Є.В., Ростовська К., Ситник Л.С., Стогова О.В., Супрун-Ковальчук Т.М., Трепак В.М., Хавронюк М.І., Шаблистий В.В., Швидкий Я.Ю. та інші. Втім, незважаючи на наукову розробленість, корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення є ключовим пріоритетом нашої країни, що прямо впливає на національну безпеку, міжнародний імідж, економічне зростання та рівень довіри громадян до держави. Враховуючи вказане, очевидно, що в умовах воєнного стану та євроінтеграційних процесів існує необхідність у періодичному проведенні оцінки відповідних правових інструментів і адміністративних заходів з метою визначення їхньої адекватності з точки зору запобігання та протидії корупції.

Виклад основного матеріалу. За останні десятиліття Україна пройшла досить складний шлях приєднання до міжнародної спільноти, спрямованої на подолання корупційної діяльності, та ратифікувала міжнародні нормативно-правові акти для імплементації в національне законодавство. Одним із важливих завдань нашої країни є протидія корупційним кримінальним правопорушенням, оскільки Україна, обравши європейський курс розвитку, прийняла та ратифікувала низку важливих нормативно-правових документів, що врегульовують дану проблематику. Завдяки введенню національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів відбулися позитивні зміни в антикорупційному законодавстві нашої країни. Варто звернути увагу на офіційну статистику за період 2020-2024 рр. За даними Transparency International, Україна за Індексом сприйняття корупції у 2020 р. посіла 117-те місце зі 180 країн, а вже у 2024 р. посіла 105-те місце зі 180 країн [10].

Початком розвитку міжнародно-правового регулювання у сфері протидії корупційним правопорушенням стало прийняття Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 15.12.1975 року № 3514, що своєю чергою засудила всі види корупційних правопорушень, у тому числі хабарництво, а також якою було надано рекомендації щодо вжиття країнами-учасницями заходів, необхідних для запобігання та протидії корупційним правопорушенням. Пізніше ці рекомендації деталізувалися в таких документах: 1) Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Боротьба з корупцією» від 12.12.1996 року № A/RES/51/59; 2) Декларація ООН «Про боротьбу з корупцією та хабарництвом у міжнародних комерційних операціях» від 16.12.1996 року № 995_369; 3) Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб від 12.12.1996 року № 995_788; 4) Керуючі принципи для ефективного виконання Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 17.12.1989 року № 34/169, що стали основою для розроблення міжнародних нормативно-правових актів, які закріпили універсальні стандарти протидії корупційним кримінальним правопорушенням.

Одним із основних документів у регулюванні цієї сфери є Конвенція проти корупції, прийнята на 58-й сесії Генеральної Асамблеї ООН у 2003 року. Конвенцією передбачено базові стандарти, заходи та правила, які всі країни-учасниці можуть імплементувати в національне законодавство для посилення своїх правових норм та державного регулювання у сфері протидії корупційним правопорушенням. Більшість науковців сприймають Конвенцію проти корупції як «антикорупційний документ глобального значення», що може стати «ефективним інструментом міжнародного співробітництва у боротьбі з корупцією». Своєю чергою, Рада Європи розробила важливі міжнародно-правові документи для регулювання сфери протидії корупційним правопорушенням: Кримінальна Конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією від 27.01.1999 року № 994_101; Цивільна Конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією від 04.11.1999 року № 994_102; Двадцять принципів боротьби з корупцією від 11.10.1997 року № 994_845; Модельний кодекс поведін-

ки для державних службовців від 11.05.2000 року № R(2000)10; Єдині правила протидії корупції при фінансуванні політичних партій та виборчих кампаній від 08.04.2003 року № R(2003)4 [22; С. 118-119] тощо.

Задля всебічного розуміння поняття «корупція» маємо з'ясувати його сутність. На практиці існує два основні підходи до формування наукового поняття. Перший – доктринальний, що базується на дослідженнях науковців у певній галузі. Другий – офіційний, що базується на нормативних актах, міжнародних документах та інших джерелах, що мають юридичну силу [27, с. 183].

При дослідженні доктринального підходу до формування поняття «корупція» необхідно звернути увагу на соціологічне розуміння корупції. Класична соціологічна традиція визначає, що «корупція не є самостійною теоретичною проблемою». Як зазначає О. Бондаренко, сучасне суспільство будується на розподілі праці. Корупція в цій схемі є паразитуючим, патологічним явищем, що використовує недоліки та упущення правової, політичної й економічної системи [3, с. 50]. Водночас неklasична соціологічна традиція наголошує на виявленні суб'єктивного вимірювання корупції, переводячи її в режим дослідження практичного відчуття, хабітуалізації корупційних схем і визначення корупції як масової стратегії в контексті індивідуального та колективного досвіду в умовах слабкості або змінюваності інституційних регуляторів поведінкових практик [30, с. 41].

На думку А. Хайденхаймера, поняття «корупція» - предмет наукових суперечок. Дослідник звертає увагу на відмінність ставлення до корупції в країнах, що розвиваються, де саме поняття з'явилося швидко, майже раптово, – в епоху економічних і політичних перетворень, разом зі збірниками законів, - і в розвинених західних країнах, де поняття розвивалося поступово, еволюційно [33, с. 13].

О. Стогова проводить чіткий взаємозв'язок між корупцією та встановленням політичного режиму в державі. Автор вважає, що корупція фактично є неформальним інституційним середовищем економічних, адміністративних і інформаційних ресурсів, у якому владні еліти взаємодіють між собою та іншими структурами суспільства [24, с. 169].

Слушно зазначає О. Костенко, що в нашій державі існує кризова корупція, а саме: породжується кризою сучасного українського суспільства (а не лише недосконалістю кримінальної юстиції); здатна поглиблювати кризу суспільства, маючи властивості зводити нанівець будь-які політичні, економічні, правові, моральні реформи; у цьому полягає її загроза для національної безпеки України [15, с. 49-50].

На думку М. Камлика, корупція – соціально-політичне явище, змістом якого є обумовлена політичними, економічними, соціальними та психологічними чинниками система негативних поглядів, переконань, настанов і діянь окремих громадян, посадових осіб владних інститутів, державних і недержавних організацій, політичних партій, громадських організацій, спрямованих на задоволення особистих корисливих, групових або корпоративних інтересів шляхом підкупу, хабарництва, зловживання владою, надання пільг і переваг усупереч суспільним інтересам [11, с. 5].

Важливо звернути увагу на дослідження сутності корупції з точки зору психології, оскільки під час розроблення антикорупційних заходів необхідно враховувати психологічні особливості суспільства та менталітету в цілому. Так, В. Гладкий зазначає, що корупція – своєрідна моральна збоченість (розбещеність) людської істоти; соціальний феномен, що існує лише в оцінюванні одними людьми інших через призму панівного на сьогодні еталона моралі [4, с. 127].

О. Акімов більш ґрунтовно розкриває поняття «корупція», розуміючи його як психологічно-моральне явище, що не здатне існувати відокремлено від людей – їх поведінки, діяльності. Автор зазначає, що корупція – це спосіб мислення, який зумовлює спосіб життя. Немає таких моральних та психологічних перешкод, через які корумповані та мафіозні кола не готові переступити, немає таких соціальних норм, які вони не зважились б порушити [1, с. 181, 184].

Варто підтримати наукову позицію В. Ноніка, який вважає, що кримінологічне значення корупції обмежують лише тими сторонами соціального і політекономічного її значень, які відображають її антисоціальні, суспільно небезпечні й кримінально-протиправні сутність і зміст. У кримінологічному значенні корупція – це антисоціальне, суспільно небезпечне, загрозливе для економічної та політичної безпеки країни явище. Вона пронизує гілки влади та становить сукупність кримінальних правопорушень, скоєних посадовими особами з метою особистого збагачення за рахунок держави, комерційних та інших організацій або громадян. У кримінально-правовому

значенні корупція є суспільно небезпечним діянням, суб'єктом якого є посадові особи, визначені законом як такі, які використовують посадові повноваження з корисливою зацікавленістю і в цілях особистого збагачення [19, с. 5].

При дослідженні офіційного підходу до формування поняття «корупція» необхідно окреслити, що вони поділяються на дві категорії: національну та міжнародну.

Почнемо із першої категорії для формування цього поняття – національної. У 1995 р. було прийнято Закон України «Про боротьбу з корупцією», яким було унормовано термін «корупція» як – діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг. Також було розкрито розуміння терміна «корупційне діяння»: а) незаконне одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави, у зв'язку з виконанням таких функцій матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг, у тому числі прийняття чи одержання предметів (послуг) шляхом їх придбання за ціною (тарифом), яка є істотно нижчою від їх фактичної (дійсної) вартості; б) одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави, кредитів або позичок, придбання цінних паперів, нерухомості або іншого майна з використанням при цьому пільг чи переваг, не передбачених чинним законодавством [6].

Пізніше, у 2011 р., було прийнято новий Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції», яким радикально було змінено поняття «корупція», доповнивши його новим поняттям «неправомірна вигода». За цим Законом «корупція» розумілася як використання особою, зазначеною в частині першій [статті 4 цього Закону](#), наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій [статті 4 цього Закону](#), або на її вимогу – іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей [9].

Варто погодитись з О. Бондаренко, яка зазначає, що наведені поняття є підтвердженням неодмінної наявності корупції в усіх людських культурах і цивілізаціях [3, с. 40]. Наразі природа корупції є складним явищем, яке постійно еволюціонує та дотичне до всіх сфер діяльності сучасного суспільства.

Розглянемо другу категорію до формування цього поняття – міжнародну. У 1979 р. був прийнятий 34-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН Кодекс поведінки посадових осіб із підтримання правопорядку, в якому «корупція» роз'яснюється, як учинення або невчинення дії під час виконання обов'язків або з причин цих обов'язків у результаті одержання подарунків, що приймаються або вимагаються, обіцянок або стимулів кожного разу, коли має місце така діяльність або бездіяльність [12].

Грунтовно поняття «корупція» було розкрито в Міжамериканській конвенції проти корупції в м. Ліма (столиця Перу) у 1996 р. Статтею 6 цієї Конвенції було визначено, що до діянь (спроб) корупції відноситься: 1) спроба отримання або отримання, прямо або опосередковано, урядовим чиновником або особою, яка здійснює публічні функції, будь-яких предметів грошової вартості, а також іншої користі, такої, як подарунок, послуга, обіцянка або перевага для себе або іншої особи або організації в обмін на будь-який акт або бездіяльність під час здійснення ним публічних функцій; 2) пропозиція або надання, прямо або опосередковано, урядовому чиновнику або особі, яка здійснює публічні функції, предметів грошової вартості, а також іншої користі, такої, як подарунок, послуга, обіцянка або перевага для себе або іншої особи або організації, в обмін на будь-який акт або бездіяльність під час здійснення ним публічних функцій; 3) будь-який акт або бездіяльність при виконанні своїх обов'язків урядовим чиновником або особою, яка здійснює публічні функції, з метою незаконного отримання прибутку для себе або третьої сторони; 4) шахрайське використання або приховання майна, отриманого внаслідок скоєння одного з актів, на які було посилення у цій статті; 5) участь як основного виконавця, співучасника, підбурювача, пособника або співучасника після скоєння або у будь-який інший спосіб у скоєнні або замаху на скоєння, а також у пособництві або зговорі з метою скоєння одного з актів, на які було посилення у цій статті [18].

У 2000 р. була прийнята Палермська конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, яка розкрила сутність корупції крізь кримінально карані діяння, а саме: 1) обіцянка, пропозиція або надання публічній посадовій особі, особисто або через посередників, будь-якої

неправомірної переваги для самої посадової особи або іншої фізичної чи юридичної особи для того, щоб ця посадова особа вчинила будь-яку дію або бездіяльність при виконанні своїх службових обов'язків; 2) вимагання або прийняття публічною посадовою особою, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої посадової особи або іншої фізичної або юридичної особи для того, щоб ця посадова особа вчинила будь-яку дію чи бездіяльність при виконанні своїх службових обов'язків [16].

Цивільною конвенцією про боротьбу з корупцією визначено поняття «корупція» як прями чи опосередковані вимагання, пропонування, дачу або одержання хабаря чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує хабар, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи [29].

Відповідно до глосарію міжнародної організації Transparency International термін «корупція» визначається як зловживання довіреною владою заради задоволення особистої вигоди. Окрім цього, у зазначеному глосарії термін «корупція» викладено у декількох визначеннях цього поняття, що своєю чергою формується від кількості втрачених грошей та галузі, де вона відбувається:

– велика корупція (*grand corruption*) – це зловживання державною владою високого рівня, що приносить користь посадовим особам і завдає серйозної та широко поширеної шкоди людям та/або суспільству в цілому (часто скоєне діяння залишається безкарним);

– дрібна корупція (*petty corruption*) – щоденне зловживання державною владою, наданою посадовим особам у їх взаємодії з громадянами, які часто намагаються отримати доступ до основних товарів або послуг у повсякденних місцях, як-от лікарні, школи, правоохоронні органи та інші державні установи;

– політична корупція (*political corruption*) – маніпулятивні політичні дії та/або правила процедури у розподілі ресурсів та фінансуванні політичними особами, які приймають рішення та зловживають своїм становищем для підтримки своєї влади, статусу та багатства [32].

Отож, вбачається, що у міжнародних нормативно-правових документах наведені різні варіанти, які необхідно брати за основу державам, що їх ратифікують, та обов'язково доповнювати з урахуванням особливостей історичного досвіду конкретної держави.

Дослідження міжнародного досвіду має велике значення, але при аналізі різних визначень поняття «корупція» вважаємо, що головне місце займає національне законодавче визначення. Наразі визначення поняття «корупція» закріплене в Законі України «Про запобігання корупції» від 2014 р. Відповідно до ч. 1 ст. 1 цього Закону корупція визначена як використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу – іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей [7].

Необхідно звернути увагу на положення Конвенції проти корупції, адже в цьому документі закріплена кримінальна, цивільно-правова та адміністративна відповідальність для фізичних та юридичних осіб з метою забезпечення запобігання, розслідування та кримінального переслідування за корупцію, а також призупинення операцій (заморожування), арешту, конфіскації та повернення доходів від злочинів [13]. Варто звернути увагу на інститут цивільної конфіскації необґрунтованих активів, що був запроваджений Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» у 2019 році. Вказаний інститут цивільної конфіскації необґрунтованих активів не є типовим для українського права, втім повністю відповідає положенням Конвенції проти корупції.

За офіційною статистикою Transparency International, яка щороку проводить дослідження країн світу щодо ефективності заходів протидії корупційним правопорушенням та оцінює їх за 100-бальною шкалою, у 2024 році були проведені дослідження за Індексом сприйняття корупції, за результатами яких країни отримали наступні показники: Федеративна Республіка Німеччина (75 балів), Французька Республіка (67 балів), Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії (67 балів), Королівство Іспанія (56 балів), Італійська Республіка (54 бали), Сполучені Штати Америки (65 балів), Китайська Народна Республіка (43 бали), Республіка Корея (64 бали),

Королівство Нової Зеландії (83 бали), Японська Держава (71 бал) [10]. Оскільки вищевказані країни мають високі показники щодо ефективності заходів протидії корупційним правопорушенням, з'явилася необхідність детальніше дослідити та вивчити їх досвід у цій статті.

Враховуючи вищевказані показники, слід звернути увагу на кримінальний та антикорупційний досвід Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії (далі – Велика Британія), оскільки протягом тривалого часу ця країна залишається чудовим прикладом низького рівня корупційних правопорушень та посадових злочинів. Більшість науковців вважають, що такі високі результати були досягнуті за рахунок особливої державної політики. Так, високі стандарти соціальної поведінки у Великій Британії зумовлені ефективними політичними та законодавчими заходами, а також моральними змінами й громадянським контролем за посадовими особами. Вважається, що ця країна має найдавніші традиції стосовно протидії корупційним правопорушенням.

У 1987 році у Великій Британії було засновано Управління з боротьби з шахрайством (далі – СФО) (англ. *Serious Fraud Office - SFO*), що є незалежним органом кримінальної юстиції, який діє під керівництвом Генерального прокурора Великої Британії. До головних функцій СФО віднесено розслідування шахрайства в особливо великих розмірах, що можуть підірвати рівень довіри населення до діяльності державних органів Великою Британії. СФО розслідує тільки складні злочини, що мають велике суспільне значення. Особливістю діяльності СФО є взаємодія спеціалістів із різних галузей знань: юристи, фінансові експерти, спеціалісти у сфері інформаційних технологій тощо. Окрім цього, у Великій Британії створене Національне агентство з боротьби із злочинністю (англ. *National Crime Agency - NCA*), що керується у своїй діяльності Законом про хабарництво від 2010 року (англ. *UK Bribery Act*), яке покликане розслідувати злочини щодо привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем [5, с. 285].

Ефективною є система заходів політичних і правових механізмів стосовно протидії корупційним правопорушенням у Федеративній Республіці Німеччині (далі - ФРН), в основу якої покладено завдання ліквідувати матеріальну або фінансову базу протизаконних угруповань. Забезпечити реалізацію даного завдання вдалося двома шляхами: конфіскацією майна та створенням свідомого правового середовища, де неможливо буде займатися відмиванням грошей. У ФРН є намір створити реєстр корумпованих компаній, щоб у майбутньому компанії, які потрапили до цього реєстру, не мали права виконувати будь-які державні замовлення [5, с. 286].

У 1997 році був прийнятий Закон про боротьбу з корупцією, яким одночасно вносилися зміни до Кримінального кодексу ФРН. Цим законом було розширено перелік корупційних правопорушень такими, як: отримання вигоди; обіцянка, пропонування грошової вигоди в господарській діяльності; обмеження конкуренції під час тендерних закупівель. У цілому антикорупційна система ФРН ґрунтується на десяти базових принципах: охорона державної казначейської служби; забезпечення стимулювання для нової етики підприємництва; заборона посадовим особам, які були звільнені з державної служби через надання протекції, протягом п'яти років з моменту звільнення; усунення прогалів у національних законах; санкціонований контроль телефонних розмов; посилення кримінального переслідування шляхом створення центрів протидії корупційним правопорушенням; забезпечення широкої гласності власної діяльності; створення гарячої лінії, так звані «телефони довіри»; контроль стосовно незаконного самозбагачення та зловживання службовим становищем; врегулювання положення головного свідка за допомогою пом'якшення покарання [23, с. 177-178].

При дослідженні досвіду Французької Республіки (далі – Франція) варто зазначити, що діяльність, спрямована на протидію корупційним правопорушенням, бере початок з 1919 року. Оскільки вже тоді у Кримінальному кодексі була пряма заборона посадовим особам протягом п'яти років після відставки працювати на тому підприємстві, яке було під їх контролем на державній службі. У разі порушення даної вимоги санкція була у вигляді позбавлення волі строком на два роки та штрафу. Важливим є те, що французьке законодавство приділило увагу адміністративним, а також кримінальним мірам покарання. Відповідно до Закону Сегена від 1995 року Рахунковій палаті надано повноваження щодо контролю процесу призначення осіб на державну службу саме з метою запобігання поєднанню особистих та фінансових інтересів посадової особи. У системі протидії корупційним правопорушенням функціонують спеціалізовані підрозділи кримінальної поліції, прокуратури, митниці, податкової служби. Контроль за діяльністю цих державних органів покладено у 1993 р., коли при Міністерстві юстиції Франції була заснована Центральна служба

боротьби з корупцією. Окрім цього, важливу роль у протидії корупційних кримінальних правопорушень відіграє створена служба «Тракфін», заснована при Міністерстві економіки та фінансів Франції. Вищевказана служба була створена з метою протидії «відмиванню» нелегальних доходів від незаконного обороту наркотичних засобів та корупційними правопорушенням французьких посадових осіб. Водночас «Тракфін» регулює всі проблеми, що стосуються відмивання грошей через банківську мережу [23, с. 177].

У 1995 році у Королівстві Іспанії була створена спеціалізована прокуратура для боротьби з економічними злочинами, в тому числі з протидії корупційним правопорушенням, під назвою Спеціальна прокурорська служба з припинення економічних злочинів, пов'язаних із корупцією (далі – АКПО) (англ. *Fiscalía Anticorrupción - ACPO*). Вищевказана спеціалізована прокуратура підпорядковується Державній прокурорській службі та наділена повноваженнями щодо розслідування кримінальних злочинів стосовно хабарництва та корупції. Для забезпечення функціонування АКПО призначаються спеціальні прокурори, на яких покладено функції стосовно нагляду за досудовим розслідуванням та підтримання державного обвинувачення під час судового розгляду [5, с. 287].

У національному законодавстві Італійської Республіки було розроблено ефективні політичні та правові механізми для протидії корупційним правопорушенням у країні, залучивши для цього державні установи та громадськість. В Італійській Республіці створили спеціальний орган – Генеральну Раду з боротьби з організованою злочинністю. Окрім цього, створено Державне управління з боротьби з мафією та окружні управління з боротьби з організованою злочинністю мафії. Відтак вищевказані спеціалізовані установи складають багатофункціональну систему для протидії організованій злочинності. Звісно, і досі існують факти про корупційні правопорушення в Італійській Республіці, втім їх характер та прояв мають позитивні показники, оскільки мінімізовані мафіозні факти у вигляді вбивств суддів або прокурорів. Загалом в країні простежується, що умови в суспільстві покращилися завдяки рішучим діям законодавця.

Серед країн, що входять до складу Європейського Союзу, саме Румунія асоціюється однією з найжорсткіших антикорупційних політик. У 2002 році в Румунії було засновано Національний антикорупційний директорат Румунії (далі – НАДР) за прикладом Італійської Республіки з метою розслідування корупційні кримінальні правопорушення. НАДР є правоохоронним органом, до функцій якого віднесено переслідування осіб, які вчинили корупційне кримінальне правопорушення, розслідування фінансового шахрайства стосовно коштів Європейського Союзу, зловживання посадовими обов'язками тощо. Передбачається, що НАДР має притягнути до кримінальної відповідальності винних осіб та повернути до державного бюджету набуті незаконним шляхом гроші та/або майно [22, с. 120].

Важливим фактором у Румунії є передбачена на законодавчому рівні можливість перевірки спадку, який залишила особа, у разі підозри у вчиненні корупційних правопорушень. Незважаючи на той факт, що спадкоємці могли у законному порядку набути право власності на спадкове майно, такі особи не можуть перешкоджати проведенню розслідування з метою перевірки добросовісності набуття статків. У разі, якщо буде встановлено, що спадковане майно було отримано корупційним способом, то воно підлягає конфіскації за загальним правилом національного законодавства [22, с. 120].

Сполучені Штати Америки (далі – США) запровадили дієву систему заходів впливу, спрямовану на протидію корупційним правопорушенням. У 1970 році був прийнятий один із важливих законів для країни, а саме Федеральний закон про боротьбу з корумпованими та такими, що перебувають під «рекетирським» впливом, організаціями (Закон РІКО). Окрім цього, у 1970 році у США був прийнятий Закон про контроль над організованою злочинністю. Тобто це був перший у світі федеральний закон, який містив положення про захист свідків, оскільки більшість штатів мають власні розроблені програми захисту свідків, якими передбачено менший захист на प्रतिвагу федеральній програмі [25, с. 961-964].

США займають провідну позицію стосовно організації співпраці в антикорупційній діяльності на міжнародній арені. Новим етапом в історії країни стало прийняття Федерального закону «Про корупцію за кордоном» (англ. *Foreign Corrupt Practices Act*) у 1977 році, дія якого поширюється як на країну в цілому, так і за її межами. Цим Федеральним законом «Про корупцію за кордоном» передбачалися заходи для запобігання підкупу іноземних посадовців у всьому світі. Варто зауважити, що 10 лютого 2025 року Президент США Дональд Трамп виконавчим наказом призу-

пинив виконання вищевказаного закону. Головним обґрунтуванням відповідних дій Президента США Дональда Трампа стало те, що чинні положення даного закону перешкоджають досягненню зовнішньополітичних цілей США. Федеральний закон «Про запобігання корупції за кордоном» є важливим міжнародним антикорупційним документом, відповідно до якого корупційними правопорушеннями визнаються багато діянь, зокрема у сфері фінансової звітності [12]. Пізніше, у 1982 році, Конгрес США прийняв Федеральний закон «Про захист жертв злочинів та свідків», де у преамбулі було зазначено, що «нормальне функціонування системи кримінальної юстиції неможливе без «кооперації» з жертвами та свідками злочинів [25, с. 961-964].

Державні органи, що реалізують антикорупційну політику у США, є такими: Національна рада з боротьби з організованою злочинністю, Головне контрольне-фінансове управління, Спеціальний сенатський комітет з етики, Комітет зі стандартів службової поведінки посадових осіб Палати представників, Управління з етики при уряді США. Базові документи, що регулюють діяльність державних службовців США, є такими: «Принципи етичної поведінки урядовців і службовців» (1990 р.) та Акт «Про етику поведінки державних службовців США» (1978 р.). Провідну роль у здійсненні антикорупційної діяльності відіграє Міністерство юстиції США, якому надано повноваження щодо розробки національної стратегії та методичного керівництва боротьбою зі злочинністю в державі. Федеральне бюро розслідувань є головним підрозділом Міністерства юстиції США, що безпосередньо здійснює боротьбу з організованою злочинністю [25, с. 961-964].

У США розробили та впровадили наступні антикорупційні заходи: регулярно проведення контролю стосовно обов'язкового декларування доходів державних службовців за календарний рік; обов'язковість кримінальної відповідальності як фізичних, так і юридичних осіб за корупційні правопорушення; забезпечення проходження перевірки державних службовців на детекторі брехні; відсутність імунітету для посадових осіб будь-якого рівня, особливо президента, сенаторів та конгресменів; пряма заборона для державних службовців щодо отримання цінних подарунків; існування механізму повідомлення про випадки корупційних правопорушень в органах державної влади, а також захист на законодавчому рівні таких осіб від звільнення або дискримінації згідно з законом «Про громадські ініціативи» від 1989 року; наявність спеціально призначеного співробітника в кожній установі виконавчої влади задля забезпечення контролю та координації щодо дотримання державними службовцями норм етичної поведінки; розподіл повноважень та функцій між державними органами, що реалізують антикорупційну діяльність; на законодавчому рівні унормування інституту лобістів, що регулюється Законом «Про федеральне регулювання лобістської діяльності» від 1946 року [25, с. 961-964].

Отже, основоположним принципом для гармонійної взаємодії між державними службовцями та населенням є відкритість і прозорість діяльності державних органів влади. Важливим є активна громадська діяльність, спрямована на контроль щодо виконання владних приписів, що були сформовані на рівні громадянського обов'язку, а також всебічна поінформованість стосовно випадків корупційних правопорушень та звітування державних службовців щодо результатів розслідування даних справ і вжитих заходів запобігання [25, с. 961-964].

Республіка Корея є яскравим взірцем «культури прозорості». З 1999 року в м. Сеул розроблено та впроваджено систему контролю щодо розгляду звернень громадян стосовно посадовців міської адміністрації, що має назву «OPEN». Дана система спричинила справжній резонанс серед національних антикорупційних програм. «OPEN» є доказом реалізованої політичної волі стосовно протидії корупційним правопорушенням. Головною метою при створенні вищевказаної системи було забезпечити безперешкодний доступ до інформації про стан речей, що своєю чергою забезпечує уникнення особистих контактів із посадовцями з метою надання їм пропозицій щодо неправомірної вигоди для прискорення завершення процесу прийняття рішення. Відтак успішне впровадження системи «OPEN» дало змогу унеможливити особисте спілкування між посадовцями та громадянами і, відповідно, виконує основну місію – попередження корупційних правопорушень та відновлення довіри громадян до міської адміністрації [22, с. 121].

Антикорупційна діяльність у Республіці Корея регулюється законом «Про боротьбу з корупцією» від 2002 року, оскільки дана тематика є пріоритетним напрямом у діяльності країни. Відповідно до положень вищевказаного закону право розпочинати розслідування факту корупційного правопорушення має будь-який повнолітній громадянин країни. Спеціалізований державний орган у Республіці Корея, якому надані повноваження у сфері протидії корупційним правопорушенням, є Комітет з аудиту й інспекції, що в обов'язковому порядку повинен розпочинати розсліду-

вання обвинувачень стосовно корупційних правопорушень за будь-якою заявою повнолітнього громадянина країни [26, с. 237].

Однією з найвідоміших у світі спеціалізованих інституцій щодо протидії корупційним правопорушенням є Незалежна комісія проти корупції, що була заснована в 1974 році в м. Гонконг. Своєю успішною діяльністю комісія зробила значний внесок у досягненні успіху Китайської Народної Республіки (далі - КНР) у зменшенні корупційних правопорушень та зміцненні економічної стабільності країни. Важливо розуміти, що в КНР переважають репресивні методи, які застосовуються в межах антикорупційних заходів запобігання корупційним правопорушенням. До прикладу, санкції за вчинення корупційних правопорушень передбачають вищу міру покарання: з 2000 по 2015 роки за корупційні правопорушення було страчено близько 10 тисяч чиновників [26, с. 238].

Успішні та дієві заходи антикорупційного кримінального законодавства в КНР полягають у наступному: поліпшення процедури взаємодії між громадянами та державними органами з метою уникнення бюрократичних перешкод; заборона для близьких родичів та дітей займатися підприємницькою діяльністю у сфері, де особа займає керівну посаду; швидке реагування на повідомлення, що надходять на гарячу телефонну лінію для анонімного повідомлення стосовно фактів одержання та/або дачі хабаря або зловживання службовим становищем; врегулювання функціонування прозорого відомчого контролю щодо різних сфер [26, с. 238].

Антикорупційна політика Японської Держави (далі – Японія) вражає своїми успіхами, оскільки характерною особливістю нормативно-правового регулювання антикорупційного законодавства в цій країні є відсутність профільного законодавчого акту. Як би дивно це не виглядало, але Японія провадить активну діяльність для протидії корупційним правопорушенням. Особливого значення мають заборони стосовно посадових осіб, які обіймають державні посади та не мають права поєднувати політичну активність та підприємницьку діяльність. Відповідно до японського законодавства, в нормативно-правових актах чітко визначені обмеження щодо фінансування політичних партій, передвиборчої агітації та інших політичних організацій. У Японії корупційні правопорушення сприймаються як будь-які дії посадових осіб, які за певний майновий інтерес підтримують інтереси третіх осіб з метою прийняття «правильного» рішення. Одним із головних напрямів реалізації антикорупційних заходів у державі є саме грамотна кадрова політика, оскільки посадові особи отримують достатнє грошове забезпечення, що заохочує їх підтримувати добросовісність [26, с. 236-237].

Питання корупційних кримінальних правопорушень привернуло увагу міжнародної спільноти ще десятиліття тому. На той час активно обговорювалась необхідність створення окремих спеціалізованих антикорупційних інституцій. Імовірно, це було пов'язано саме з процесом демократизації та переходу до ринкової економіки у всьому світі. Також це було пов'язано із зусиллям затвердити принцип верховенства права та «доброго управління» у світі, оскільки завжди перехідний період створює сприятливі обставини для прояву корупції [21]. Відтак країни почали активно створювати органи, спрямовані на боротьбу з корупцією, які почали з'являтися без комплексної стратегії. За таких обставин складно дослідити всі моделі антикорупційних інституцій через їх велику кількість та різні функції. Втім важливо виділити основні типи спеціалізованих інституцій:

1) багатоцільові органи з правоохоронними повноваженнями. Дана модель характеризується універсальним підходом до вирішення проблеми корупції, адже поєднує в межах однієї установи превентивну та репресивну функції. Органи, що належать до цього типу, наділені такими завданнями: розроблення політики щодо попередження корупції, аналітична діяльність, взаємодія із суспільством, інформування, моніторинг та проведення розслідування таких правопорушень. Ця модель відображена у Незалежній комісії проти корупції (м. Гонконг) та Бюро з розслідування корупційної діяльності (м. Сінгапур). Успішна діяльність цих установ стала яскравим прикладом для створення подібних органів у всьому світі. Ця модель вдало функціонує у Литовській Республіці (Спеціальна служба розслідувань), у Латвійській Республіці (Бюро із запобігання і боротьби з корупцією), в Австралійському Союзі (Незалежна комісія проти корупції), у Республіці Ботсвані (Директорат боротьби з корупцією та економічними злочинами), у Республіці Уганді (Генеральний інспектор Уряду) та у Республіці Кореї (Спеціалізований державний орган).

2) служби боротьби з корупцією в структурі правоохоронних органів. У межах цієї моделі створені різні форми спеціалізованих органів, які можуть створюватися в органах, що відпові-

дають за виявлення та розслідування корупції, або в органах прокуратури. У деяких країнах ці функції можуть бути об'єднані в межах одного відомства. Ця модель є більш поширеною у країнах Західної Європи. До прикладів цієї моделі можна віднести: Королівство Норвегія (Норвезьке національне управління з розслідування і кримінального переслідування злочинів у сфері економіки та навколишнього середовища – ОКОКРІМ), Королівство Бельгія (Центральне управління боротьби з корупцією), Королівство Іспанія (Спеціальна прокурорська служба з припинення економічних злочинів, пов'язаних із корупцією), Республіка Хорватія (Управління з припинення корупції та організованої злочинності), Румунія (Національний антикорупційний директорат). Також до цієї категорії слід віднести відділи внутрішньої безпеки – підрозділи правоохоронних органів із вузькою спеціалізацією щодо виявлення та розслідування корупції серед своїх співробітників. Два характерні приклади, які можна навести, – Федеративна Республіка Німеччина (Департамент внутрішніх розслідувань) та Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії (Загін боротьби з корупцією в поліції метрополії).

3) інституції із запобігання корупції, розроблення політики і координації дій. Ця модель включає в себе спеціалізовані інституції, що виконують одну або декілька превентивних функцій. Вони можуть бути наділені такими завданнями: аналіз корупційних ризиків, моніторинг та координація заходів щодо виконання антикорупційних програм, підготовка нормативно-правових актів у цій сфері, здійснення міжнародної співпраці тощо. Інституції, що функціонують за цієї моделлю, створені у Французькій Республіці (Центральна служба із запобігання корупції), у Республіці Албанії (Антикорупційна моніторингова група), у Республіці Мальті (Постійна комісія проти корупції), у Сербії і Чорногорії (Антикорупційне управління), у Сполучених Штатах Америки (Управління з урядової етики), у Республіці Індії (Центральна служба пильності), у Республіці Філіппінах (Офіс омбудсмена) та у Республіці Болгарії (Комісія з координації діяльності у сфері боротьби з корупцією) [21].

Необхідно взяти до уваги результати оцінювання діяльності спеціалізованих антикорупційних органів, адже наразі жодна інституція, якими б повноваженнями та функціями вона не була наділена, не зможе власними силами викоринити корупцію в країні. Натомість такі інституції можуть допомогти знизити та контролювати рівень корупції в країні.

При аналізі рівня корупції в країні необхідно користуватися офіційними відкритими даними (наприклад, загальновідомим Індексом сприйняття корупції Transparency International). Втім, Світовий банк запровадив Систему оцінки ефективності державного управління, до якої входить Індекс верховенства права. Завдяки цим двом системам можна реально оцінити ситуацію в країні, але це не дає достатніх підстав для формування оцінки діяльності конкретного органу. Більш коректно здійснювати оцінювання результатів діяльності антикорупційного органу з урахуванням кількісних і якісних показників. До кількісних показників відносять статистичні дані та індикатори суспільної думки, а до якісних показників відносять експертні оцінки та дослідження. Отож, варто досліджувати показники у поєднанні з кількісними даними та результатами моніторингу, який здійснюють міжнародні організації (приклад, Група держав проти корупції (ГРЕКО) Ради Європи та ОЕСР [21]).

При здійсненні аналізу провідних країн у протидії корупційним кримінальним правопорушенням можна виокремити ключові чинники успіху: інституційну незалежність антикорупційних органів; невідворотність кримінальної відповідальності за скоєне правопорушення; комплексний підхід до протидії корупції; наявність політичної волі та підтримку громадськості. Вбачається, що у досліджених країнах ефективними засобами у протидії корупції є наявні жорсткі кримінально-правові механізми та превентивні соціальні заходи.

На наш погляд, Україні буде корисний міжнародний досвід антикорупційних практик, оскільки вони містять у собі комплекс заходів, правил та програм, що спрямовані на запобігання та протидію корупції і впроваджуються державними органами та громадянським суспільством для формування доброчесності та прозорості.

Наразі в національному законодавстві відсутнє законодавчо закріплене визначення антикорупційних практик. Водночас Національним агентством з питань запобігання корупції розроблено Антикорупційну стратегію на 2026-2030 роки, що підтверджується проектом Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2026-2030 роки» від 07.01.2026 року. Метою вищевказаної стратегії є суттєве зниження рівня корупції в Україні, утвердження та розвиток принципів демократії, верховенства права та належного врядування, забезпечення економічного і соціального розвитку, а також сприяння набуттю Україною повноправного членства в Європей-

ському Союзу та Організації Північноатлантичного договору. Задля досягнення зазначеної мети необхідно застосовувати концептуальний підхід, що полягає в реалізації двох важливих завдань: 1) забезпечення високої ефективності та постійного розвитку загальної системи запобігання та протидії корупції; 2) мінімізація корупції у найбільш уражених корупцією та стратегічно важливих сферах, насамперед шляхом проведення системних галузевих реформ, які відповідають актам законодавства Європейського Союзу та впроваджують найкращі світові практики [8].

У 1997 році в межах Програми розвитку ООН з'явилася концепція державного управління «Добре управління» (англ. – *Good Governance*), що є основою антикорупційної політики переважно в скандинавських країнах світу. Даний термін корелює в собі необхідні механізми, процеси та інституції, через які населення може проявляти свої інтереси та реалізовувати законні права. До основних антикорупційних складових, що входять до концепції, є: обов'язкова участь населення у прийнятті рішень; прозорість отримання прибутку, будь-яких рішень та/або дій; оперативне реагування на потреби населення та підзвітність державних органів населенню. Головною метою «Доброго управління» є утвердження розвиненої системи етичних цінностей, що обов'язково мають підтримувати посадові особи та населення в цілому [26, с. 238].

Інформаційний портал Gan Integrity Solutions станом на листопад 2020 року містить бізнес-характеристики низки європейських та азіатських країн. Відтак стосовно України в публікації «Бізнес і корупція в Україні» зазначено, що: «Поєднання нестримної корупції, волатильності ринку та політичної нестабільності в Україні становить серйозні бізнес-ризики для іноземних інвесторів. Хабарництво та виплати за сприяння широко поширені серед українських державних службовців, що серйозно ускладнює реєстрацію бізнесу та торговельні процедури для міжнародних компаній. Державні закупівлі також страждають від повсюдної корупції, обтяжливого регулювання та фаворитизму, що серйозно перешкоджає чесній конкуренції. Корупція, вимагання, підкуп іноземних державних службовців, зловживання службовим становищем та виплати за сприяння криміналізуються Кримінальним кодексом, а корупція серед посадовців, включаючи конфлікт інтересів, розкриття активів, подарунки та гостинність, також охоплюється законодавчою базою України. Антикорупційне законодавство України охоплює корупційні правопорушення як у приватному, так і в державному секторах. Закон України «Про запобігання корупції» запроваджує заходи для моніторингу ефективного впровадження антикорупційних положень. Однак слабка судова система обмежує виконання антикорупційного законодавства України» [35].

18 листопада 2025 р. відбувся віртуальний запуск Міжнародної антикорупційної коаліції (ІАСС), у якому взяли участь сотні учасників з усього світу. Передумовою для створення такої коаліції стали події у листопаді 2019 р., коли суддя українського ВАКС зустрівся з американським суддею Марком Вульфом, який запропонував створити Міжнародний антикорупційний суд (далі – МАКС) [28].

У 2011 р. Марк Вульф вів справу щодо хабарів на контрактах спікера Палати представників США, якого було засуджено на 8 років. Завдяки цій справі американський суддя зрозумів, що існує необхідність створення МАКС, який буде частиною системи установ, що борються з корупцією. На думку М.І. Хавронюка, проблематика даного питання стосується корупції у великих масштабах, що є основною перешкодою для забезпечення більш справедливого судочинства, заснованого на правилах світового порядку. Постійне вимагання зі сторони клептократів загрожує цілісності ринків товарів і послуг, що створює несправедливі переваги для неетичного бізнесу [28].

Передбачається, що МАКС буде виконувати такі завдання:

- забезпечення форуму для справедливого та ефективного переслідування і покарання клептократів та їхніх транснаціональних мереж співучасників, включаючи осіб і компанії, які платять хабарі, та професійних посередників, які допомагають їм відмивати свої незаконні доходи, – юристів, банкірів, бухгалтерів, агентів з нерухомості та інших постачальників послуг;
- стримування майбутньої корупції у великих масштабах шляхом встановлення реальної загрози судового переслідування там, де такої загрози наразі не існує для більшості клептократів та їхніх спільників;
- повернення, а потім репатріювання та/або перепрофілювання викрадених активів на користь жертв корупції у великих масштабах шляхом винесення наказів про реституцію або повернення майна, як у кримінальному, так і в цивільному судочинстві;
- надання власних експертів-слідчих, прокурорів та суддів для надання порад і допомоги своїм колегам у країнах, які прагнуть покращити свій антикорупційний потенціал [28].

Поширеною була критика стосовно ІАСС, що «якою б переконливою не була концепція, це ідеал, якого неможливо досягти». Втім, позитивна підтримка ІАСС доводить зворотне. Підтримуємо позицію М.І. Хавронюка, що «починати завжди складно, але, кажуть, початок – половина справи» [28].

Науковець Швидкий Я.Ю. вважає, що для гармонізації результатів необхідно спочатку стабілізувати ситуацію в даному секторі, оскільки протягом останніх років корупційні правопорушення все ще наявні в нашій державі. Оскільки корупційні правопорушення є негативним явищем, то, відповідно, наслідками може бути загроза національній безпеці, державному та суспільному демократичному розвитку, а також конституційному ладу. Україна має використати успішний досвід антикорупційної політики зарубіжних країн під час практичної протидії цьому негативному явищу [31, с. 225].

Отже, досліджуючи основи антикорупційної політики Європейського Союзу, Н.М. Ахтирська виділила такі її елементи: 1) політична воля; 2) приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних конвенцій; 3) розширення сфери застосування; 4) антикорупційне законодавство; 5) механізм його реалізації; 6) ефективна діяльність державних органів, що відповідають за дотримання антикорупційної політики; 7) удосконалена система прийняття на роботу в органи державної влади; 8) гідний рівень заробітної плати; 9) прозорість діяльності державної влади; 10) розвинута толерантність у країні; 11) суворі правила фінансового контролю; 12) реєстр корупціонерів; 13) конфіскація майна. Дієвими інструментами для досягнення успіху є: оцінювання поточної ситуації в країні, сформована потужна кадрова політика та визначення основних тенденцій і заходів впливу [2, с. 3].

В окремій думці судді Конституційного Суду України Олега Первомайського від 01.10.2024 року № пс06d710-24 зазначено: «В одному відомому голлівудському фільмі майже на його завершенні один кіногерой, якого грав Джонні Депп (*John Christopher «Johnny» Depp II*), сказав іншому, у виконанні Орландо Блума (*Orlando Jonathan Blanchard Bloom*): «якщо ти чекав слушного моменту, то це був він». Україна не має довго зволікати з дією, чекаючи того самого «ідеального моменту». Як показує досліджений міжнародний досвід зарубіжних країн, ніякі спроби протидії корупційним правопорушенням не будуть вдалим, без наявності сильної політичної волі на всіх рівнях влади [20].

Висновки. При дослідженні досвіду міжнародних країн можна виокремити, що найважливішим фактором у протидії корупційним правопорушенням є наявна сильна політична воля керівництва держави, а також удосконалення антикорупційного законодавства. Варто відзначити, що досвід, що набутий країнами з найкращими показниками щодо протидії корупційним правопорушенням, був досягнутий завдяки поєднанню радикальних та комплексних заходів для вирішення даної проблеми.

Протидія корупційним правопорушенням досягається завдяки створенню незалежного органу з розслідування злочинів щодо привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії) або створенню у системі Міністерства економіки та фінансів Франції спеціальної служби щодо протидії корупційним правопорушенням посадових осіб (Французька Республіка), відбувається конфіскація майна та створення свідомого правового середовища (Федеративна Республіка Німеччина), забезпечується обов'язковість декларування доходів державних службовців за календарний рік та проходження перевірки державних службовців на детекторі брехні (Сполучені Штати Америки), забезпечується функціонування спеціалізованої системи для посадових осіб та громадян з метою уникнення особистих контактів для надання їм неправомірної пропозиції (Республіка Корея), відбувається реалізація антикорупційних заходів завдяки грамотній кадровій політиці та достатньому грошовому забезпеченню (Китайська Народна Республіка), діє система перевірки спадку, який залишила особа, при підозрі у вчиненні корупційних правопорушень (Румунія), створюються системи політичних та правових механізмів для протидії корупційним правопорушенням із залученням для цього державні установи та громадськість (Італійська Республіка).

На підставі наведеного вбачається, що з метою підвищення ефективності діяльності з протидії корупційним кримінальним правопорушенням у судовій системі в Україні необхідно керуватися таким:

– реформування органів судової влади має відбуватись з дотриманням міжнародно-правових норм, з урахуванням обраного європейського напрямку розвитку України;

– удосконалення національної системи антикорупційного законодавства має здійснюватися з дотриманням відкритості, прозорості та демократичних засад функціонування органів судової влади;

– ефективна підтримка населення у досягненні запобігання та протидії корупційним кримінальним правопорушенням в державному та приватному секторах.

Оскільки для протидії корупційним кримінальним правопорушенням необхідно залучати не лише спеціалізовані антикорупційні органи, але й свідоме громадянське суспільство, інформація щодо антикорупційної діяльності в країні має бути чіткою, прозорою, доступною та відкритою. Україна активно розвивається та приводить у відповідність національне законодавство до міжнародних нормативно-правових актів, втім наша країна має враховувати міжнародний досвід інших країн та об'єктивно оцінювати ситуацію в країні, що в подальшому може стати потужним підґрунтям для розбудови в Україні успішної антикорупційної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Акімов О.О. Психологічні аспекти проявів корупції в державному управлінні. *Державне управління: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 181-188. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutr_2014_1_23 (дата звернення 15.01.2026).
2. Ахтирська Н.М. Міжнародний досвід боротьби з корупцією як вектор формування національної антикорупційної політики: огляд законодавства Румунії. *Віче*. 2015 р. № 18. С. 2-5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2015_18_2 (дата звернення 15.01.2026).
3. Бондаренко О.С. Концепція кримінально-правової протидії корупції : монографія / О.С. Бондаренко. – Суми: Сумський державний університет, 2021. 472 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83799> (дата звернення 15.01.2026).
4. Гладкий В.В. Сутність та значення феномену корупції. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 18. С. 124-132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2019_18_18 (дата звернення 15.01.2026).
5. Довгошия М.Г. Європейський досвід протидії привласненню, розтраті майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем у сфері транспортної інфраструктури. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 284-289. URL: http://lsej.org.ua/2_2025/68.pdf (дата звернення 15.01.2026).
6. Закон України «Про боротьбу з корупцією» від 05.10.1995. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356/95-вр#Text> (дата звернення 15.01.2026).
7. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 15.01.2026).
8. Проект Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2026-2030 роки» від 07.01.2026. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/antykoruptionsyna-strategiya-na-2026-2030-roku/> (дата звернення 15.01.2026).
9. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17#Text> (дата звернення 15.01.2026).
10. Індекс сприйняття корупції Transparency International. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/> (дата звернення 15.01.2026).
11. Камлик М.І., Невмержицький Є.В. Корупція в Україні. Київ: Товариство «Знання», КОО, 1998. 179 с.
12. Кодекс поведінки посадових осіб по підтримці правопорядку. Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.1979. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU79004R> (дата звернення 15.01.2026).
13. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#top (дата звернення 15.01.2026).
14. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> (дата звернення 15.01.2026).
15. Костенко О. Корупція в Україні в світлі політичної кримінології. *Політичний менеджмент*. 2009. № 1. С. 49-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2009_1_7 (дата звернення 15.01.2026).

16. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення 15.01.2026).
17. Лист Міністерства юстиції України «Участь України в міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії корупції» від 22.06.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0042323-11#Text> (дата звернення 15.01.2026).
18. Міжамериканська конвенція проти корупції від 29.03.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_089#Text (дата звернення 15.01.2026).
19. Нонік В.В. Морально-етичні засоби зниження масштабності корупційних проявів в Україні. *East journal of security studies*. 2018. Вип. 1 (3). URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream> (дата звернення 15.01.2026).
20. Окрема думка судді Конституційного Суду України О. Первомайського у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України приписів Закону України «Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації» від 01.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nc06d710-24#Text> (дата звернення 15.01.2026).
21. Організація економічного співробітництва і розвитку. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції: огляд моделей. 2007. URL: <https://crimecor.rada.gov.ua/uploads/documents/29805.pdf> (дата звернення 15.01.2026).
22. Ростовська К.В. Міжнародний досвід формування та реалізації антикорупційної політики в інших державах. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. № 4 (12). С. 118-122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/argrg_2017_4_21 (дата звернення 15.01.2026).
23. Ситник Л.С. Можливості використання європейського досвіду протидії корупції в Україні. *Економіка і організація управління*. 2016. № 2 (22). С. 174-180. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2019/43.pdf (дата звернення 15.01.2026).
24. Стогова О.В. Люстрація як передумова ефективної боротьби з корупцією / О.В. Стогова. *Сучасне суспільство*. 2016. Вип. 1. С. 167-177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cuc_2016_1_18 (дата звернення 15.01.2026).
25. Супрун-Ковальчук Т.М., Діденко Є.В. Міжнародна практика запобігання та боротьби з корупцією. *Publishing House «Baltija Publishing»*. 2020. С. 954-971. DOI: 10.30525/978-9934-588-43-3/2.20 (дата звернення 15.01.2026).
26. Трепак В.М. Міжнародний досвід запровадження системи заходів антикорупційної спрямованості. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 233-246. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2015_2_22 (дата звернення 15.01.2026).
27. Трепак В.М. Система заходів антикорупційної діяльності у розвинутих країнах світу. *Публічне право*. 2016. № 1. С. 193-201. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2016_1_27 (дата звернення 15.01.2026).
28. Хавронюк М.І. Міжнародний Антикорупційний Суд та Міжнародна кампанія за його створення / Facebook. 2025. URL: <https://www.facebook.com/share/p/1HHdRJamQR/> (дата звернення 15.01.2026).
29. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 04.11.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text (дата звернення 15.01.2026).
30. Шаблистий В.В. Суспільна небезпека (небезпечність) у кримінальному праві в епоху постмодерну. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2015. № 3. С. 112-124. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnauk_2015_3_12 (дата звернення 15.01.2026).
31. Швидкий Я.Ю. Зарубіжний досвід протидії корупції та можливості його імплементації в Україні. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. № 1 (7). С. 219-227. URL: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-1\(7\)-219-227](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-1(7)-219-227) (дата звернення 15.01.2026).
32. Corruptionary A-Z Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/corruptionary> (date of access 15.01.2026).
33. Heidenheimer Arnold J. *Political Corruption: A Handbook* edited by Johnston, Michael|Levine, Victor T. New Brunswick: Transaction Publishers, 1989. P. 567. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003575658> (date of access 15.01.2026).

34. The White House. Pausing Foreign Corrupt Practices Act Enforcement to Further American Economic and National Security. 10.02.2025. URL: <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/02/pausing-foreign-corrupt-practices-act-enforcement-to-further-american-economic-and-national-security/> (date of access 15.01.2026).
35. GAN Integrity Solutions. Ukraine risk report. 05.11.2020. URL: <https://www.ganintegrity.com/country-profiles/ukraine/> (date of access 15.01.2026).

Дата першого надходження рукопису до видання: 3.02.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.02.2026
Дата публікації: 5.03.2026

© Устич А.В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0